

Sluttrapport

Pilotprosjekt publikumstinga digitalisering

Pilotprosjektet skulle utvikle og prøve ut publikumsbestilt digitalisering av arkivstykker på papir som et supplement til arkivdepotets gratis kjernetilbud. Formålet var primært å øke tilgjengeligheten for publikum og å opprette et alternativ til ressurskrevende reiser til lesesalen. Det lå også til grunn at det som ble digitalisert samtidig skulle gjøres tilgjengelig for allmennheten.

Redegjørelse for mål og gjennomføring

Vi går her gjennom målene fra opprinnelig prosjektbeskrivelse og redegjør under hvert mål for måloppnåelse og gjennomføring.

Effektmål:

Økt tilgjengelighet ut over det lovpålagte tilbudet

I og med at etterspørselen uteble kan det settes spørsmålstegn ved hvor mye man har maktet å oppfylle effektmålet. Det kan likevel hevdes at målet i noen grad er oppfylt på grunn av:

- a) Utviklingen av brukerbestilt digitalisering som et faktisk stående tilbud som brukerne kan benytte seg av når behovet måtte oppstå.
- b) Den positive bieffekten av å ha utviklet rutiner og praksiser for digitalisering av eldre papirmateriale som også har lagt et fundament for egeninitiert og -finansiert digitalisering. Prosjektet har gitt ringvirkninger som har kommet publikum til gode i form av publisering av digitalisert materiale på Digitalarkivet.

Resultatmål:

Vurdering og utprøving av hvordan publikumsbestilt digitalisering kan virke i praksis

Vi går gjennom resultatmålet pr. resultatdelmål

- Delmål: Vurdering og utprøving av skanningsmetodikk og lagrings- og publiseringsformat
 - Vi la tidlig vekt på å vurdere hvilke format vi skulle velge for lagrings- og publiseringsfiler. Her var vi mye i kontakt med Arkivverket v/Bent Vangli, som ga oss gode råd mht. lagringsformat og fotofiler. Vi hadde også dialog rundt den elektroniske bearbeidelsen av fotofilene. Både på grunn av fordeler knyttet til mindre alvorlige konsekvenser av skader i filen ved langtidslagring og moderat lagringsstørrelse, ble det i samråd med Vangli besluttet å benytte formatet jpeg2000, som slik vi forstår det også benyttes mye i Arkivverket.
 - Det nødvendige digitaliseringsutstyret var i all hovedsak innkjøpt før dette prosjektet kom i stand. Utstyret vi primært har brukt er en bokvugge og stativ med manuelt hev- og senkbar glassplate og utskiftbar kameradel. Kamera: PhaseOne XF kamerahus, IQ1 bakstykke (100 megapiksler), Schneider-Kreuznach 55 mm objektiv. Alle filene produseres ved hjelp av programvaren CaptureOne, med følgende innstillinger: jpeg2000, 8 bit (24 bits fargedybde), kvalitet 100 (dvs. minst mulig komprimering), fargeprofil Adobe RGB (1998),

oppløsning 300ppi, størrelsesforhold 1:1 (innebærer skalering til 66% med nåværende utstyr og oppløsning).

- Delmål: Tilpasning av kvalitet, teknologi og rutiner for å kunne publisere på Digitalarkivet
 - Ved prosjektstart var det ennå ikke klart hvor lang tid det ville gå før hele arkivsektoren fikk tilgang til å publisere filer i Digitalarkivet. Vi måtte derfor starte med å få på plass et system for lagring og publisering av skannede filer. Selv om filene er kopier av originalt papirarkiv som ikke skal kasseres, ville vi lagre dem sikkert og gjenfinnbart i en Noark-kjerne. Her viste det seg snart at Documaster kunne levere et system som tilfredsstilte de midlertidige behovene for både lagring og publisering.
 - Vi har også hatt jevnlig kontakt og flere møter med Kristian Hunskaar for å tilpasse vår digitalisering til Digitalarkivets teknologiske og formale normer. Målet har hele tiden vært å kunne publisere i en felles nasjonal portal. Vi fikk som piloter også tilgang til å publisere på Digitalarkivet før denne ble åpnet for hele arkivsektoren høsten 2019.

- Delmål: Vurdering og utprøving av pris, rutiner, praksis og regler
 - Pris: Pilotprosjektets opprinnelige ambisjon var å legge nivået på brukerbetalingen på et lavt nivå. Tanken var å la betalingen ha en regulerende effekt på etterspørselen. Det ble etter prosjektstart sett på ulike betalingsmodeller, og prosjekteier konkluderte med at tjenesten skulle tilbys til kostpris (kr. 600 pr utførte arbeidstime eks. mva.). Bakgrunnen for dette var at IKA Kongsbergs eierkommuner ikke på generell basis skal subsidiere en ikke-lovpålagt publikumstjeneste. Det er trolig at prisnivået har virket negativt inn på etterspørselen. I de tilfellene vi har kommet nær en forespørsel om brukerbestilt digitalisering, har høy pris virket å ha vært utslagsgivende for brukerens beslutning om ikke å benytte seg av tilbudet. Det ble høsten 2018 forsøkt med en tilbudspris på 30% avslag, uten at dette gav noen virkning. Siden det virker lite sannsynlig at den jevne privatbruker er interessert i å betale tusen kroner eller mer for å få digitalisert en enkelt protokoll, medfører prisnivået trolig at publikumsbestilt digitalisering for øyeblikket ikke oppleves som et relevant tilbud for alle brukergrupper. En kan også diskutere rimeligheten i at hver enkelt bruker i praksis må betale for allmennhetens tilgang til det digitaliserte arkivstykket, da det medfører en ekstrakostnad å produsere et resultat som tilfredsstillter kvalitetskravene ifm. publisering i Digitalarkivet.
 - Brukerbestilt digitalisering er ment å være en tilleggstjeneste som kan supplere grunntilbudet til brukerne om gratis utlån av arkiv på lesesalen. Vi anser dermed at tjenesten ikke blir rammet av begrensningen mot å ta betaling i offentlighetslovens § 8 og offentlighetsforskriftens § 4, siden dette er en tjeneste som går ut over innsynsretten i offentlighetsloven. I motsatt fall vil fremdeles kostprisen pr. side trolig ligge innenfor de maksimale satsene som Kulturdepartementet fastsetter med hjemmel i arkivforskriftens § 25.
 - Rutiner, praksis og regler: IKA Kongsberg driver også med digitalisering av papirarkiver på eget initiativ, inkludert i kommunenes eiertilskudd. Det ble avgjort at det som skulle prioriteres her var møtebøker for formannskap og kommunestyre som var mer enn 100 år gamle. Om noen ønsket å få

fulldigitalisert arkivstykker ut over det som allerede sto på planen for digitalisering, kunne de tilbys brukerbestilt digitalisering mot betaling.

- Ved ev. bruk av brukerbestilt digitalisering må den som bestiller være innforstått med at kopien også blir gjort tilgjengelig for allmennheten via Digitalarkivet. På grunn av bestemmelsen i Digitalarkivets tjenestekatalog om at alt materiale som lastes opp skal være eldre enn 100 år, vil dette imidlertid ikke være aktuelt hvis en bruker bestiller digitalisering av et arkivstykke som ikke ennå er gammelt nok. I slike tilfeller vil man altså gå glipp av merverdien som ligger i at materialet også blir tilgjengelig for allmennheten.
- Delmål: Vurdering og utprøving av internt ressursbehov
 - I og med at etterspørselen uteble, fikk vi ikke testet ressursbehovet for brukerbestilt digitalisering spesifikt, men vi har likevel gjort oss nyttige erfaringer mht. ressursbehovet for digitalisering av protokoller generelt. Selv om tidsbruken kan variere ganske mye ut fra materialets tilstand, tar det ca. tre timer å digitalisere en gjennomsnittsprotokoll med nåværende utstyr. I og med at digitalisering av protokoller ved hjelp av manuelt utstyr kan være fysisk belastende, bør ikke samme person digitalisere mer enn én protokoll per dag.
 - Ressurssituasjonen ved IKA Kongsberg under prosjektet har bestått av den ledige tid prosjektgruppa har kunnet sette av til dette når det blant annet har vært ledig tid fra arkivforespørsler og annet. Prosjektet har hatt en positiv kompetansehevende virkning på den generelle selvinitierte digitaliseringen.
 - IKA Kongsberg vurderer å gå til innkjøp av bedre digitaliseringsutstyr for å effektivisere arbeidsprosessen. Det ble bl.a. foretatt en studietur til Arkiv i Nordland og Nasjonalbibliotekets avdeling i Mo i Rana for å lytte til erfaringer og se automatiske protokollskannere i bruk. En automatisk bokskanner vil kunne minimere bruk av arbeidstid til digitalisering og slik sett forbedre produksjonens effektivitet, samtidig som man sparer operatørene for mye av den fysiske belastningen ved manuell produksjon. En eventuell oppgradering av utstyret vil forhåpentlig kunne øke det generelle digitaliseringstrykket, samt gjøre brukerbestilt digitalisering betraktelig billigere for brukerne.
- Delmål: Utprøving av etterspørselen etter tilbudet
 - Etterspørselen må sies å ha vært svært lav. Noen få brukere har vurdert tilbudet, men pr. i dag (03.12.2019) har ingen benyttet seg av det. I noen konkrete tilfeller der vi har foreslått brukerbestilt digitalisering, har nok prisnivået hatt en avskrekkende effekt på brukeren. Samtidig er det praktiske forhold rundt arkivmaterialet som gjør tilbudet mindre relevant i mange tilfeller. De fleste arkivbrukere er enten interessert i informasjon som bare finnes på f.eks. én side i en protokoll, eller finnes spredt i mange ulike arkivstykker. For disse tilfellene – som utgjør det store flertallet av arkivhenvendelser – og med dagens prisnivå, blir brukerbestilt digitalisering av hele stykker for dyrt og lite hensiktsmessig.
 - Selv om man skulle anse prosjektets målgruppe å være journalister, forfattere og forskere o.l., så er trolig sjelden deres informasjonsbehov sammenfallende med ønsket om full digitalisering av hele arkivstykker. Disse har trolig som oftest også behov for data som enten finnes som en del av ett arkivstykke eller som en liten del av mange arkivstykker. Et annet aspekt er at de mest ressurskrevende tjenestene profesjonelle aktører som forskere, forfattere og journalister etterspør først og fremst nok er hjelp til å finne kilder med

relevante data og samle disse dataene. Selve skanningsarbeidet vil trolig bare utgjøre en liten del av arbeidet. Tjenester knyttet til veiledning, søk og fremfinning vil være det som tar tid og som vi ikke kan se at vi har noen hjemmel til å kunne ta betalt for når det er tale om innsyn i offentlig arkiv.

- Et ankepunkt er at vi kunne ha drevet mer aktiv markedsføring av tilbudet. Vi informerte om tjenesten på våre hjemmesider og på vår Facebook-side, men prosjektet ble ikke markedsført mer aggressivt av frykt for hvordan publikum ville oppfatte nyheten. Vi ville først og fremst unngå å skape en oppfatning av at vårt lovpålagte kjernetilbud nå kostet penger, noe som kunne ha ført til færre ordinære arkivforespørsler og tap av tillit. Vi ble også advart mot dette av kollegainstitusjoner.

- Delmål: Utvikling og utprøving av bestillings- og betalingssystem

Det viste seg at det ikke var et behov for et slikt system. Brukerbestilling av skann er bare hensiktsmessig i sammenheng med veiledning av kyndig arkivar. Det bør foregå en dialog før bestillingen slik at bruker ikke bestiller materiale som ikke tilfredsstillers hans behov, samt at forutsetningene for tjenesten blir ettertrykkelig forklart. Selve bestillingen vil da kunne skje per e-post. Det viste seg heller ikke å være nødvendig med noe eget betalingssystem for tjenesten, da vår regnskapsfører kunne sende ut faktura på våre vegne i etterkant.

- Delmål: Utprøving og registrering i og lenker mot Asta og Arkivportalen

Lenking fra Digitalarkivet til Arkivportalen legges gjennomgående inn ved opplasting. Motsatt lenking må legges inn manuelt. Det er viktig at dette gjøres systematisk som en del av samlebåndprosessen ved skanning og publisering.

- Delmål: Vurdering av samarbeid med Arkivverket

Det viste seg at det ikke var ønske om samarbeid fra Arkivverkets side.

- Delmål: Publisering av rapport

Rapporten vil bli publisert på IKA Kongsbergs hjemmesider.

Oppsummering av resultater fra prosjektet

Prosjekt brukertinga digitalisering har vist at det ikke var noen etterspørsel etter brukerbestilt digitalisering til kostpris. Den manglende interessen er trolig et resultat av at prisen har vært opplevd som høy, samtidig som det i mange tilfeller ikke er hensiktsmessig å betale for digitalisering av et helt arkivstykke. Dette skyldes nok primært at de fleste brukere er på jakt etter konkret informasjon som finnes på én eller noen få sider, og ikke sjelden i flere ulike protokoller. I mange slike tilfeller vil det enten være mulig å finne informasjonen selv på lesesal, eller å få hjelp til enkle oppslag og skann av enkeltsider tilsendt kostnadsfritt fra arkivdepotet. I dette lyset vil nok brukerbestilt digitalisering p.t. framstå som for dyrt til å være interessant for det store flertallet av IKA Kongsbergs brukere.

Likevel er nå brukerbestilt digitalisering et stående tilbud ved IKA Kongsberg som kan komme brukere til gode når et behov skulle oppstå, f.eks. fra forskere og forfattere. Framtidig innkjøp av automatisert protokollskanner kan også føre til en effektivisering og reduksjon av kostprisen, slik at tilbudet kan bli mer attraktivt for øvrige brukere. I arbeidet med prosjektet har vi i alle tilfeller økt vår kompetanse innen digitalisering av eldre arkivmateriale på papir,

noe som har gitt helt klare positive ringvirkninger på IKA Kongsbergs generelle egeninitierte digitalisering, og ført til at vi i dag er i ferd med å få digitalisert og publisert på Digitalarkivet de eldste møtebøkene etter formannskapene og kommunestyrene i våre eierkommuner.